

Pasientforløp for barn med autismespekterforstyrrelse

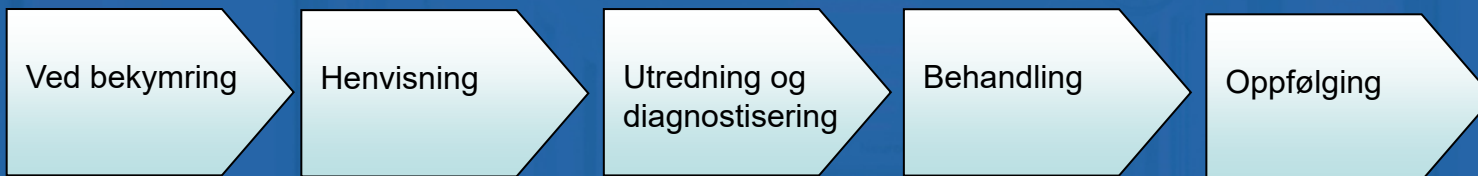
Autisme er en utviklingsforstyrrelse der de første symptomene vanligvis kommer i løpet av barnets tre første leveår. Autisme kjennetegnes ved svikt i sosial fungering og kommunikasjon og repetitiv, begrenset og ensformig atferd.

Denne prosedyren gjelder for barn i alderen 0-18 år.

Ansvar og målgruppe: Pasienter og foresatte, helsesykepleier, barnehage, skole, pedagogisk- psykologisk tjeneste, fastlege, barnevern, Habiliteringstjenesten i SI og Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk i SI.

[Informasjon](#) til pasient og foresatte

Pasientforløp

Dokumentasjon

Retningslinjer/
[Veiledere](#) og
kartleggingsverktøy

Mål og
[arbeidsgruppe](#)

Barnehage	<ul style="list-style-type: none"> - Snakke med foresatte om bekymringen - Innhente samtykke fra foresatte for å samarbeide med andre faginstanser i kommunen - Kontakte PPT ved bekymring - Samarbeide med PPT frem mot henvisning, f.eks. om kartlegginger - Tverrfaglig drøfting i kommunen som «behandler saken» bør bestå av PPT, fastlege, helsesykepleier, kommune psykolog og barnehage 	<ul style="list-style-type: none"> - Folkehelseinstituttet. Se hva jeg ser – om barnets sosiale utvikling – brosjyre - Hva gjør vi med Maren? https://www.youtube.com/ - Autismeplakaten - Autisme – Helsenorge - Autisme og autismespekterforstyrrelser (ASF) - Helsebiblioteket
Skole	<ul style="list-style-type: none"> - Snakke med foresatte om bekymringen - Innhente samtykke fra foresatte for å samarbeide med andre faginstanser i kommunen og fylkeskommunen - Kontakte PPT ved bekymring - Samarbeide med PPT frem mot henvisning, f.eks. om kartlegginger - Tverrfaglig drøfting i kommunen som «behandler saken» bør bestå av PPT, fastlege, helsesykepleier, kommune psykolog og barnehage 	<ul style="list-style-type: none"> - Folkehelseinstituttet. Se hva jeg ser – om barnets sosiale utvikling – brosjyre - Hva gjør vi med Maren? https://www.youtube.com/ - Autismeplakaten.no/ - Autisme – Helsenorge - Autisme og autismespekterforstyrrelser (ASF) - Helsebiblioteket
Foresatte	<ul style="list-style-type: none"> - Melde bekymring til barnehage/skole, PPT, helsestasjon eller fastlege - Foresatte må gi samtykke til at aktuelle faginstanser kan samarbeide - Foresatte deltar i samtale i barnehage/skole med PPT - Kontakte autismeforeningen for informasjon - Delta i drøfting om behov for henvisning til spesialisthelsetjenesten 	<ul style="list-style-type: none"> - Folkehelseinstituttet. Se hva jeg ser – om barnets sosiale utvikling – brosjyre - Hva gjør vi med Maren? - Autismeplakaten.no/
PPT Pedagogisk psykologisk tjeneste	<ul style="list-style-type: none"> - Snakke med foresatte og ansatte i barnehage/skole (skape felles forståelse) - Innhente samtykke fra foresatte for å samarbeide med andre faginstanser i kommunen og fylkeskommunen - Observerer barnet i barnehage/skole (eller hjemme dersom barnet ikke har barnehageplass) - PPT samarbeider med foresatte, barnehage, skole og fastlege ved bekymring - Ta i bruk anbefalte kartleggingsverktøy/screeningsverktøy med barnehage/skole og foresatte, som grunnlag for rapport som legges ved henvisningen før lege gjennomgår det hele - Innkalle til tverrfaglig drøfting i kommunen som «behandler saken» bør bestå av PPT, fastlege, helsesykepleier, kommune psykolog og barnehage/skole - Anbefale at foresatte og barn oppsøker fastlege - Kan drøfte saken anonymt med spesialisthelsetjenesten 	<ul style="list-style-type: none"> - Social Communication Questionnaire (SCQ) - Behavior Checklist (CBCL) - Modified Checklist for Autism in Toddlers (M-CHAT) - Helsedirektoratet. Nasjonalt pasientforløp. Psykiske lidelser- barn og unge. - Childhood Autism Spectrum Test (CAST) (psychology-tools.com)
Helsestasjon	<ul style="list-style-type: none"> - Ha tilgjengelig informasjon om autismespekterforstyrrelser på flere språk - Innhente samtykke fra foresatte for å samarbeide med andre faginstanser i kommunen og fylkeskommunen - Videreformidle eventuelt bekymring til barnehage/skole/PPT og delta i tverrfaglig drøfting - Gjøre en vurdering i forhold til om det er nødvendig med henvisning til spesialisthelsetjenesten - Helsestasjonslege kan gjøre fastlegens oppgaver – koble på fastlegen for videre samarbeid - Kan drøfte saken anonymt med spesialisthelsetjenesten - Innkalle til tverrfaglig drøfting i kommunen som «behandler saken», bør bestå av PPT, fastlege, helsesykepleier, kommune psykolog og barnehage/skole - Undersøkelse av syn og hørsel 	<ul style="list-style-type: none"> - Folkehelseinstituttet. Se hva jeg ser- om barnets sosiale utvikling- brosjyre - Hva gjør vi med Maren? - Modified Checklist for Autism in Toddlers (M-CHAT) - Autismeplakaten.no/ - Autisme – Helsenorge - Autisme og autismespekterforstyrrelser (ASF) - Helsebiblioteket - Autismeforeningen. I Norge - Henvisning. Helsedirektoratet. Nasjonalt pasientforløp. Psykiske lidelser- barn og unge
Fastlege	<ul style="list-style-type: none"> - Fastlegen bør ved bekymring foreta en medisinsk undersøkelse av barnet inkl. syn og hørsel - Innhente samtykke fra foresatte for å samarbeide med andre faginstanser i kommunen og fylkeskommunen - Fastlegen må ta kontakt med barnehage/skole/PPT ved bekymring etter samtykke fra foresatte - Fastlegen bør inkluderes i tverrfaglig drøfting ved bekymring - Kan drøfte saken anonymt med spesialisthelsetjenesten - Etter tverrfaglig drøfting i kommunen ved bekymring har fastlegen et ansvar for å henvise barnet videre til spesialisthelsetjenesten med foresattes samtykke 	<ul style="list-style-type: none"> - Folkehelseinstituttet. Se hva jeg ser – om barnets sosiale utvikling – brosjyre - Henvisning. Helsedirektoratet. Nasjonalt pasientforløp. Psykiske lidelser- barn og unge - Autismeplakaten.no/
Barnevern	<ul style="list-style-type: none"> - Om det ikke er særlig tungtveiende grunner for det bør samme prosedyre og saksgang følges. - Innhente samtykke fra foresatte for å samarbeide med andre faginstanser i kommunen og fylkeskommunen - Forventer tverrfaglig samarbeid 	<ul style="list-style-type: none"> - Endringer i barnevernloven fra 1. januar 2022 (bufdir.no)
HAB/BUUP	<ul style="list-style-type: none"> - Drøfter saker anonymt ved henvendelser fra kommunen 	

Barnehage	
Skole	
Foresatte	<ul style="list-style-type: none"> – Foresatte skal være orientert om vurderingen etter tverrfaglig drøfting i kommunen – Foresatte skal være innforstått med innholdet i henvisningen og samtykke til henvisning (de over 16 år må samtykke selv)
PPT	<ul style="list-style-type: none"> – Legge ved kartlegginger og vurderinger av barnet til henvisningen <ul style="list-style-type: none"> - Henvisning, Helsedirektoratet, Nasjonalt pasientforløp, Psykiske lidelser- barn og unge
Helsestasjon	<ul style="list-style-type: none"> – Legge ved kartlegginger og vurderinger av barnet til henvisningen
Fastlege	<ul style="list-style-type: none"> – Etter tverrfaglig drøfting i kommunen ved bekymring har fastlegen et ansvar for å henvise barnet videre til spesialisthelsetjenesten – Fastlege gjennomfører somatisk undersøkelse(syn og hørsel) i tråd med anbefalinger i pakkeforløp psykisk helse for barn og unge – Henvisning skal inneholde en symptombeskrivelse av barnet samt vedlagt foretatte kartlegginger gjort av barnehage/skole/PPT/helsestasjon – Henvisning skal inneholde samtykke fra foresatte (alder 16-18 år samtykker selv). – Barn med uklar og sammensatt problematikk, kan henvises til barnepoliklinikk for en somatisk undersøkelse <ul style="list-style-type: none"> - Skjema - Henvisning habilitering barn og unge, Sanderud - Henvisningsskjema til Habiliteringstjenesten -Lillehammer - Henvisning, Helsedirektoratet, Nasjonalt pasientforløp, Psykiske lidelser- barn og unge
Barnevern	<ul style="list-style-type: none"> – Barnevern henviser BUP i tråd med pakkeforløp psykisk helse for barn og unge – Om det ikke er særlig tungtveiende grunner for det bør samme prosedyre og saksgang følges <ul style="list-style-type: none"> - Henvisning, Helsedirektoratet, Nasjonalt pasientforløp, Psykiske lidelser- barn og unge
HAB/BUP	<ul style="list-style-type: none"> – Tar i mot henvisning og vurderer rett til helsehjelp – Innhente samtykke fra foresatte for å kontakte andre aktuelle faginstanser – Har ansvar for å innhente utfyllende informasjon for å ferdigbehandle henvisning – En førsteobservasjon av barnet i barnehage/skole kan være hensiktsmessig – Dersom det er uklart om pasienten skal til BUP eller HAB tas saken opp til drøfting i felles møte mellom instansene – Svar på henvisning – i henhold til frister jf. Pasient og brukerrettighetsloven <ul style="list-style-type: none"> - Helsedirektoratet, Pasient- og brukerrettighetsloven

Barnehage	– Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon	
Skole	– Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon	
Foresatte	– Delta i utredning ved HAB/BUP	
PPT	– Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon	
Helsestasjon	- Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon	
Fastlege	<ul style="list-style-type: none"> - Bistå spesialisthelsetjenesten med somatisk vurdering og supplerende undersøkelser ved indikasjon 	<ul style="list-style-type: none"> - Helsebiblioteket. Pediatriveiledere - Autismeplakaten.no/ - Autisme og autismespekterforstyrrelser (ASF) - Helsebiblioteket
Barnevern	<ul style="list-style-type: none"> – Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon – Vurdere omsorgssituasjon ved indikasjon 	
HAB/BUP	<ul style="list-style-type: none"> – Utredning i tråd med Regional retningslinje for utredning og diagnostisering av autismespekterforstyrrelse – Anamnese – Medisinsk utredning – ADI-R/ADOS-2 – Kognisjon – Språk – Komorbiditet og differensialdiagnoser (ved bruk av f.eks Kiddie-SADS og strukturerte samspillsobservasjoner) 	<ul style="list-style-type: none"> - Helsedirektoratet. Nasjonalt pasientforløp. Psykiske lidelser – barn og unge - EIBI Fagprosedyre for spesialisthelsetjenesten - Helsebiblioteket

Barnehage	<ul style="list-style-type: none"> - Iverksette kunnskapsbasert intervensjon i samarbeid med PPT/HAB/BUP - Tiltakene bør være kunnskapsbaserte og individuelt tilpassede metoder bl.a basert på atferdsanalytiske prinsipper. Tiltak rettes mot felles oppmerksomhetsferdigheter, områdene kommunikasjon, sosiale ferdigheter og lek, kognitive ferdigheter, selvhjelpsferdigheter, motoriske ferdigheter, førakademiske- og akademiske ferdigheter, samarbeidsferdigheter og utfordrende atferd - Legge til rette for regelmessige, hyppige samarbeidsmøter - Samarbeid med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten 	<ul style="list-style-type: none"> - EIBI Fagprosedyre for spesialisthelsetjenesten – Helsebiblioteket - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
Skole	<ul style="list-style-type: none"> - Iverksette kunnskapsbasert intervensjon i samarbeid med PPT/HAB/BUP - Tiltakene bør være kunnskapsbaserte og individuelt tilpassede metoder bl.a basert på atferdsanalytiske prinsipper. Tiltak rettes mot felles oppmerksomhetsferdigheter, områdene kommunikasjon, sosiale ferdigheter og lek, kognitive ferdigheter, selvhjelpsferdigheter, motoriske ferdigheter, førakademiske- og akademiske ferdigheter, samarbeidsferdigheter og utfordrende atferd - Legge til rette for regelmessige, hyppige samarbeidsmøter - Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
Foresatte	<ul style="list-style-type: none"> - Delta i samarbeidsmøter og motta veiledning - Gjennomføre kunnskapsbasert intervensjon i samarbeid med PPT/HAB/BUP, barnehage/skole, og kommunale helsetjenester - Tilbys mulighet for deltakelse på foreldrekurs arrangert av HAB/BUP og pasientforeninger 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
PPT	<ul style="list-style-type: none"> - Veilede skole og barnehage for å sikre progresjon i barnets utvikling - Vurdere behov for sakkyndig vurdering - Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
Helsestasjon	<ul style="list-style-type: none"> - Oppfølging etter nærmere avtale - Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
Fastlege	<ul style="list-style-type: none"> - Delta i samarbeidsmøter ved behov - Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten - Overta oppfølging av eventuell medisinerings etter avtale med HAB/BUP 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
Barnevern	<ul style="list-style-type: none"> - Sikre tiltak i tråd med barnet og ungdommens behov - Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
HAB:	<ul style="list-style-type: none"> - Samarbeide med relevante kommunale tjenester - Tiltakene bør være kunnskapsbaserte og individuelt tilpassede metoder bl.a basert på atferdsanalytiske prinsipper. Tiltak rettes mot felles oppmerksomhetsferdigheter, områdene kommunikasjon, sosiale ferdigheter og lek, kognitive ferdigheter, selvhjelpsferdigheter, motoriske ferdigheter, førakademiske- og akademiske ferdigheter, samarbeidsferdigheter og utfordrende atferd - Informere foresatte om tilbud til oppfølging av søsken (søskenkurs) 	<ul style="list-style-type: none"> - EIBI Fagprosedyre for spesialisthelsetjenesten – Helsebiblioteket - Missouri Autisme Guidelines Initiative. Autisme Spectrum Disorders: Guide to Evidence-based Interventions - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
BUP:	<ul style="list-style-type: none"> • Samarbeid med relevante kommunale tjenester • Psykoedukasjon • Kurs til pasienter, foresatte og fagpersoner i kommunene 	

<u>Barnehage</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Hyppig evaluering av igangsatte tiltak sammen med foresatte i tråd med flerregional fagprosedyre for EIBI - Delta på evalueringsmøter ved behov 	<ul style="list-style-type: none"> - EIBI Fagprosedyre for spesialisthelsetjenesten – Helsebiblioteket - Helsenorge.Rettigheter til individuell plan - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
<u>Skole</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Hyppig evaluering av igangsatte tiltak sammen med foresatte - Delta på evalueringsmøter ved behov 	<ul style="list-style-type: none"> - Helsenorge.Rettigheter til individuell plan - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
<u>Foresatte</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Delta på regelmessige evalueringer av igangsatte tiltak sammen med barnehage eller skole - Delta i utarbeidelse av opplæringsplan og individuell plan ved behov - Delta på veiledninger og tverrfaglig evalueringsmøter ved behov 	<ul style="list-style-type: none"> - Helsenorge.Rettigheter til individuell plan - Barnekoordinator – Helsedirektoratet - Formål og overordnede prinsipper for habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator - Helsedirektoratet
<u>PPT</u> Pedagogisk psykologisk tjeneste	<ul style="list-style-type: none"> - Vurdere ønske og behov for individuell plan - Aktiv rolle i veiledning til barnehage, skole og foresatte - Delta på evalueringsmøter 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator – Helsedirektoratet - Formål og overordnede prinsipper for habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator - Helsedirektoratet
<u>Helsestasjon</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Vurdere ønske og behov for individuell plan - Delta på evalueringsmøter 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator – Helsedirektoratet - Formål og overordnede prinsipper for habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator - Helsedirektoratet
<u>Fastlege</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Vurdere ønske og behov for individuell plan - Delta på evalueringsmøter 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator – Helsedirektoratet - Formål og overordnede prinsipper for habilitering og rehabilitering, individuell plan og koordinator - Helsedirektoratet
<u>Barnevern</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Delta på evalueringsmøter 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator - Helsedirektoratet
<u>HAB/BUP</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Ambulant veiledning, psykoedukasjon, kurs og veiledning til foresatte - Hyppig evaluering av igangsatte tiltak - Informere foresatte om tilbud til oppfølging av søsken (søskenkurs) 	<ul style="list-style-type: none"> - Barnekoordinator - Helsedirektoratet

Barnehage

Ved bekymring	<ul style="list-style-type: none"> - Snakke med foreldre om bekymringen - Kontakte PPT ved bekymring - Samarbeide med PPT frem mot henvisning, f.eks. om kartlegginger - Tverrfaglig drøfting i kommunen som «behandler saken», bør bestå av PPT, fastlege, helsesykepleier, kommune psykolog og barnehage
Henvisning	
Utredning	<ul style="list-style-type: none"> - Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon.
Behandling	<ul style="list-style-type: none"> - Iverksette kunnskapsbasert intervensjon i samarbeid med PPT/HAB/BUP - Tiltakene bør være individuelt tilpasset og basert på atferdsanalytiske prinsipper og rettes mot felles oppmerksomhetsferdigheter, områdene kommunikasjon, sosiale ferdigheter og lek, kognitive ferdigheter, selvhjelpsferdigheter, motoriske ferdigheter, førakademiske- og akademiske ferdigheter, samarbeidsferdigheter og utfordrende atferd - Legge til rette for regelmessige, hyppige samarbeidsmøter - Samarbeid med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten
Oppfølging	<ul style="list-style-type: none"> - Hyppig evaluering av igangsatte tiltak sammen med foresatte i tråd med flerregional fagprosedyre for EIBI - Delta på evalueringsmøter ved behov

Skole

Ved bekymring

- Snakke med foreldre om bekymringen
- Kontakte PPT ved bekymring
- Samarbeide med PPT frem mot henvisning, f.eks. om kartlegginger
- Tverrfaglig drøfting i kommunen som «behandler saken», bør bestå av PPT, fastlege, helsesykepleier, kommune psykolog og barnehage

Henvisning

Utredning

- Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon.

Behandling

- Iverksette kunnskapsbasert intervensjon i samarbeid med PPT/HAB/BUP
- Tiltakene bør være individuelt tilpasset og basert på atferdsanalytiske prinsipper og rettes mot felles oppmerksomhetsferdigheter, områdene kommunikasjon, sosiale ferdigheter og lek, kognitive ferdigheter, selvhjelpsferdigheter, motoriske ferdigheter, førakademiske- og akademiske ferdigheter, samarbeidsferdigheter og utfordrende atferd
- Legge til rette for regelmessige, hyppige samarbeidsmøter
- Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten

Oppfølging

- Hyppig evaluering av igangsatte tiltak sammen med foresatte
- Delta på evalueringsmøter ved behov

Foresatte

Ved bekymring	<ul style="list-style-type: none"> - Melde bekymring til barnehage/skole, PPT, helsestasjon eller fastlege - Foresatte deltar i samtale i barnehage/skole med PPT - Kontakte autismeforeningen for informasjon - Delta i drøfting om behov for henvisning til spesialisthelsetjenesten
Henvisning	<ul style="list-style-type: none"> - Foresatte skal være orientert om vurderingen etter tverrfaglig drøfting i kommunen - Foresatte skal være innforstått med innholdet i henvisningen og samtykke til henvisning
Utredning	<ul style="list-style-type: none"> - Delta i utredning ved HAB/BUP
Behandling	<ul style="list-style-type: none"> - Delta i samarbeidsmøter og motta veiledning - Gjennomføre kunnskapsbasert intervensjon i samarbeid med PPT/HAB/BUP, barnehage/skole, og kommunale helsetjenester - Tilbys mulighet for deltakelse på foreldrekurs arrangert av HAB/BUP og pasientforeninger
Oppfølging	<ul style="list-style-type: none"> - Delta på regelmessige evalueringer av igangsatte tiltak sammen med barnehage eller skole - Delta i utarbeidelse av opplæringsplan og individuell plan ved behov - Delta på veiledninger og tverrfaglig evalueringsmøter ved behov

Pedagogisk psykologisk tjeneste

Ved bekymring	<ul style="list-style-type: none"> - Snakke med foresatte og ansatte i barnehage/skole (skape felles forståelse) - Observerer barnet i barnehage/skole (eller hjemme dersom barnet ikke har barnehageplass) - PPT må ta kontakt med barnehage/skole/fastlege ved bekymring - Ta i bruk anbefalte kartleggingsverktøy/screeningsverktøy med barnehage/skole og foresatte, som grunnlag for rapport som legges ved henvisningen før lege gjennomgår det hele - Innkalle til tverrfaglig drøfting i kommunen som «behandler saken», bør bestå av PPT, fastlege, helsesykepleier, kommune psykolog og barnehage/skole - Anbefale at foresatte og barn oppsøker fastlege - Kan drøfte saken anonymt med spesialisthelsetjenesten
Henvisning	<ul style="list-style-type: none"> - Legge ved kartlegginger og vurderinger av barnet til henvisningen
Utredning	<ul style="list-style-type: none"> - Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon
Behandling	<ul style="list-style-type: none"> - Veilede skole og barnehage for å sikre progresjon i barnets utvikling - Vurdere behov for sakkyndig vurdering - Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten
Oppfølging	<ul style="list-style-type: none"> - Vurdere ønske og behov for individuell plan ved behov - Aktiv rolle i veiledning til barnehage, skole og foresatte - Delta på evalueringsmøter

Helsestasjon

Ved bekymring

- Ha tilgjengelig informasjon om autismespekterforstyrrelser på flere språk
- Videreformidle eventuelt bekymring til barnehage/skole/PPT og delta i tverrfaglig drøfting
- Gjøre en vurdering i forhold til om det er nødvendig med henvisning til spesialisthelsetjenesten
- Helsestasjonslege kan gjøre fastlegens oppgaver – koble på fastlegen for videre samarbeid
- Kan drøfte saken anonymt med spesialisthelsetjenesten
- Innkalle til tverrfaglig drøfting i kommunen som «behandler saken», bør bestå av PPT, fastlege, helsesykepleier, kommune psykolog og barnehage/skole
- Undersøkelse av syn og hørsel

Henvisning

- Legge ved kartlegginger og vurderinger av barnet til henvisningen

Utredning

- Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon

Behandling

- Oppfølging etter nærmere avtale
- Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten

Oppfølging

- Vurdere ønske og behov for individuell plan ved behov
- Delta på evalueringsmøter

Fastlege

Ved bekymring	<ul style="list-style-type: none"> – Fastlegen bør ved bekymring foreta en medisinsk undersøkelse av barnet inkl. syn og hørsel – Fastlegen må ta kontakt med barnehage/skole/PPT ved bekymring etter samtykke fra foresatte – Fastlegen bør inkluderes i tverrfaglig drøfting ved bekymring – Kan drøfte saken anonymt med spesialisthelsetjenesten – Etter tverrfaglig drøfting i kommunen ved bekymring har fastlegen et ansvar for å henvise barnet videre til spesialisthelsetjenesten med foresattes samtykke
Henvisning	<ul style="list-style-type: none"> – Etter tverrfaglig drøfting i kommunen ved bekymring har fastlegen et ansvar for å henvise barnet videre til spesialisthelsetjenesten – Fastlege gjennomfører somatisk undersøkelse(syn og hørsel) i tråd med anbefalinger i pakkeforløp psykisk helse for barn og unge – Henvisning skal inneholde en symptombeskrivelse av barnet samt vedlagt foretatte kartlegginger gjort av barnehage/skole/PPT/helsestasjon – Henvisning skal inneholde samtykke fra foresatte (alder 16-18 samtykker selv). – Barn med uklar og sammensatt problematikk, kan henvises til barnepoliklinikk for en somatisk undersøkelse
Utredning	<ul style="list-style-type: none"> – Bistå spesialisthelsetjenesten med somatisk vurdering og supplerende undersøkelser ved indikasjon
Behandling	<ul style="list-style-type: none"> – Delta i samarbeidsmøter ved behov – Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten – Overta oppfølging av eventuell medisinerer etter avtale med HAB/BUP
Oppfølging	<ul style="list-style-type: none"> – Vurdere ønske og behov for individuell plan ved behov – Delta på evalueringsmøter

Barnevern

<u>Ved bekymring</u>	<ul style="list-style-type: none"> – Om det ikke er særlig tungtveiende grunner for det bør samme prosedyre og saksgang følges. – Forventer tverrfaglig samarbeid
<u>Henvisning</u>	<ul style="list-style-type: none"> – Barnevern henviser BUP i tråd med pakkeforløp psykisk helse for barn og unge – Om det ikke er særlig tungtveiende grunner for det bør samme prosedyre og saksgang følges
<u>Utredning</u>	<ul style="list-style-type: none"> – Bistå med ytterligere observasjoner og kartlegginger ved indikasjon – Vurdere omsorgssituasjon ved indikasjon
<u>Behandling</u>	<ul style="list-style-type: none"> – Sikre tiltak i tråd med barnet og ungdommens behov – Samarbeide med relevante kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten
<u>Oppfølging</u>	<ul style="list-style-type: none"> - Delta på evalueringsmøter

HAB/BUP

Ved bekymring	<ul style="list-style-type: none"> - Drøfter saker anonymt ved henvendelser fra kommunen
Henvisning	<ul style="list-style-type: none"> - Tar i mot henvisning og vurderer rett til helsehjelp - Har ansvar for å innhente utfyllende informasjon for å ferdigbehandle henvisning - En førsteobservasjon av barnet i barnehage/skole kan være hensiktsmessig - Dersom det er uklart om pasienten skal til BUP eller HAB tas saken opp til drøfting i felles møte mellom instansene - Svar på henvisning – i henhold til frister jf. Pasient og brukerrettighetsloven
Utredning	<ul style="list-style-type: none"> - Utredning i tråd med Regional retningslinje for utredning og diagnostisering av autismespekterforstyrrelse - Anamnese - Medisinsk utredning - ADI-R/ADOS-2 - Kognisjon - Språk - Komorbiditet og differensialdiagnoser (ved bruk av f.eks. Kiddie -SADS og strukturerte samspillsobservasjoner)
Behandling	<ul style="list-style-type: none"> - Samarbeide med relevante kommunale tjenester - Tiltakene bør være individuelt tilpasset og basert på atferdsanalytiske prinsipper og rettes mot felles oppmerksomhetsferdigheter, områdene kommunikasjon, sosiale ferdigheter og lek, kognitive ferdigheter, selvhjelps-ferdigheter, motoriske ferdigheter, førakademiske- og akademiske ferdigheter, arbeidsferdigheter og utfordrende atferd - Informere foresatte om tilbud til oppfølging av søsken (søskenkurs) • Psykoedukasjon • Kurs til pasienter, foresatte og fagpersoner i kommunene
Oppfølging	<ul style="list-style-type: none"> - Ambulant veiledning, psykoedukasjon, kurs og veiledning til foresatte - Hyppig evaluering av igangsatte tiltak - Informere foresatte om tilbud til oppfølging av søsken (søskenkurs)

Informasjon til pasienter og foresatte

Pasient- og foresatte informasjon

- [Forsiden - Autismeforeningen i Norge](#)
- [Hva gjør vi med Maren? - YouTube](#)
- [Autisme Banner – Autismeplakaten](#)
- [Se hva jeg ser - om barnets sosiale utvikling \(brosjyre\) – FHI](#)
- [Regional kompetansetjeneste for autisme, ADHD, Tourettes syndrom og narkolepsi Helse Sør-Øst \(RKT\) - Oslo universitetssykehus \(oslo-universitetssykehus.no\)](#)

Retningslinjer, veiledere, prosedyrer og kartleggingsverktøy

<p>Retningslinjer, veiledere, prosedyrer</p>	<ul style="list-style-type: none"> - EIBI Fagprosedyre for spesialisthelsetjenesten – Helsebiblioteket - Helsebiblioteket. Gjennomgripende utviklingsforstyrrelser eller autismspekterforstyrrelser (ASF) - Pediatriveiledere fra Norsk barnelegeforening - Henvisningsskjema til Habiliteringstjenesten -Lillehammer - Henvisningsskjema til Habiliteringstjenesten- Sanderud - Barn som pårørende- Kartlegging - Autisme og autismspekterforstyrrelser (ASF) - Helsebiblioteket
<p>Helse- direktoratet</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pakkeforløp.helsedirektoratet.no. psykiske-lidelser-barn-og-unge/kartlegging-og-henvisning - Lovdata. Pasient- og brukerrettighetsloven - Lovdata. Forskrift om fastlegeordningen - Helse Norge. Rettigheter til individuell plan
<p>Kartleggings- verktøy</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Social Communication Questionnaire (SCQ.) - Child Behavior Checklist (CBCL) - Modified Checklist for Autisme in Toddlers (M-CHAT) - Childhood Autism Spectrum Test (CAST), Autism Research Centre
<p>Annet</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Evidence-Based Practices for Children, Youth and Young Adults with Autisme Spectrum Disorder. - Missouri Autisme Guidelines Initiative. Autisme Spectrum Disorders: Guide to Evidence-based Interventions - Psyktestbarn. Social Responsiveness Scale (SRS), måleegenskaper

Mandat/Målsetting/Arbeidsgruppe

Målsetting	– Likeverdig tjenestetilbud til barn og unge med autismspekterforstyrrelser i Innlandet
Arbeidsgruppe	<ul style="list-style-type: none"> – Wenche Midjo Røkke, Avd.sjef, avd. for Habilitering – Jørn Isaksen, Vernepleier m/spes. Avd.for Habilitering – Erik Winther Skogli, Psykologspesialist, BUP Lillehammer. – Wenche Rinde, Rådgiver, avd. for Kvalitet og pasientsikkerhet – Rita Hansen Møller, Overlege/praksiskonsulent i SI – Bjørg Antonsen, Rådgiver adm. BUP – Trine Solberg, Klinisk vernepleier, BUP Gjøvik – Ebba Dahlman, Psykologspesialist, BUP Hamar – Nina Sanner, Psykologspesialist, BUP Hamar – Anne Grethe Einang, Seksjonsleder – Siri Grundnes Brodahl, Vernepleier m/spes. – Vesna Bryn, Overlege/Stipendiat – Lisbeth Sveadalen, Spesialpedagog – Mari Degvold, Brukerrepresentant – Guro Jensen, Helsesykepleier – Hedviga Sandorova, Spesialpedagog